

ΕΛΛΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΠΟΡΕΙΑ και ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

ΑΙΓΑΙΟ
πρωτελευταίο
Νησί

ΑΙΓΥΠΤΟ
ό κάμπος
τά γεφύρια

ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ
I Βηθλεέμ
Χριστούγεννα

ΑΘΗΝΑ
1984

Ἐπί δικτατορίας στήν Ἑλλάδα ἡ ἐξουσία μετακινουῖσε ἕναν πολιτικό ἐξόριστο ἀπό νησί σέ νησί, καλή παρέα ἔκανε διασκεδάζε τήν πλήξη, στό φάκελό του ἦταν σημειωμένος «ἐπικίνδυνος». Ἦταν καί Ποιητής. Μέ τίς συχνές μεταγωγές κατάντησε γνώριμος στά βαπόρια τῆς ἄγονης γραμμῆς, οἱ ναῦτες τόν κερνούσανε καφέ. Μιά φορά συνταξίδεψε μέ δύο πολιτικούς βαρυποινίτες, ἔκανε ποίημα: Σᾶς φρουροῦνε δεμένους στ' ἄρμπουρο τῆς πλώρης ἄλλοι δύο ἀμετανόητοι.

τό στόμα σας ἀκατάδεχτο σάν τοῦ νεκροῦ - μιλήστε
ἅμα μιλήστε ξημερώνει μεγάλη μέρα.

μεγάλη μέρα τοῦ καλοκαιριοῦ, μεγάλο δίκιο
δελφίνια ξεπερνοῦνε τό βαπόρι μας
τό δρομολόγιο ἄργό.

Οἱ στεριές βγάζουνε μιά μοσκοβολιά
- σηκῶστε τό κεφάλι

καί τά μελισσάκια κάνουνε χαρές

ἀνθίσανε οἱ ἄσπαρτες πλαγιές

ἐκεῖνο τ' ἀπότιστο λιβανόχορτο

κι' ὁ στιφός καρπός γίνεται μέλι,

Γυρίστε τό κεφάλι, γιαλό - γιαλό περνοῦμε

κάβοι ψηλοί - βαθιά νερά

χαμηλοί κάβοι - ριχές ἀμμοῦδες, ξέρες

κατάγιαλα ἔρημα, ἔρημα ἑλληνικά

λίγα μέρη ξακουσμένα - στή Χαλκίδα

στρίβουνε καθ' ἕξι ὧρες πάνω - κάτω τά νερά

περνοῦνε πάνω - κάτω τά πλεούμενα

φωνάζουνε τ' ὄνομά τους

τό πού πᾶνε κι ἀπό ποῦ ἔρχονται.

Οί κόρφοι μαζεύουνε καταχνιές
στις κορφές άσπρίζουνε Ἐηλιάδες
κάθε χωριό κρέμεται άπ' τό μονοπάτι του
όπου πρασινάδες πλούτος, νερά
μά σάν τούς πλούσιους καί στά μέρη τοῦτα
ύπνος καί ξύπνος βαρύς
Βραδιάζει, δεμένους τούς άφήσανε
όμως τό δέσιμο έν πλῶ άπαγορεύεται
Τώρα τυλίγεται τό κεντητό χαλί τῆς μέρας
ξετύλιξε ἠ νύχτα τῆ μαύρη της ύπομονή
οί κοιμισμένοι μοιάζουνε
οί άγρυπνοί δέ μοιάζουνε.
Σκοτείνιασε, ρίξανε πίσω τό κεφάλι
σαλεύει άργά ἠ μύτη τοῦ άρμπουρου μέσ στ' άστρα,
ξάρτια, σκοινιά ψιλογραμμένα μέ τήν τάξη τους
αὔτοί στή ρίζα τοῦ άρμπουρου δεμένοι.

- Ἐς μᾶς πηγαίνουνε δεμένους
ἄς μᾶς δέσουνε καί τά μάτια, πάλι ἔμεϊς βλέπομε.

Τ' άρμπουρο μαρτυρά:

- Δέν ξεδιάλυνα εὐκή μέ ἔβρε ἠ κατάρα
τότες πού μέ κόψανε στό δάσος καί μέ σύρανε,
μά σέ πελεκυμένο ξύλο μηδέ σέ φυλλωμένο
δέν άκουμπήσανε κεφάλια
καμαρωτά σάν τά δικά τους.
Τό στῆθος τους δέρνεται καί χαίρεται
θαλασσομάχα πλώρη
ἄξαφνα κουδουνίζουνε οί χειροπέδες - τότες
πετιοῦνται πάνω οί φρουροί μέ στημένα τουφέκια
τούς κυκλώνουνε,
μέ στημένα τουφέκια ποιούς κυκλώνουνε;
Δυό δεμένους δίκαιους ἔπαναστάτες άγρυπνους.

Ἐκεῖνο τό ταξίδι τόν φέρανε στό προτελευταῖο νησί τοῦ Αἰγαίου.
Ἐξορία ἐκεῖ πολύ βαριά, τά πηγάδια πολύ γλυφά καί δέν περίσσευε
νερό άπ' τίς στέρνες γιά τούς ἐξόριστους, μαζεύανε τό πόσιμο στάλα
- στάλα στά μισά ενός γκρεμοῦ, κινδυνεύανε γιά νά γεμίσουνε
κανένα βαρελάκι. Μάλιστα ἔτυχε τότε δέν εἶχανε φέρει ἐκεῖ
συντρόφους πού βαστοῦνε τήν κατάσταση, ἐπίτηδες ἠ ἔξουσία
άφήνει τούς άμάθητους νά παραδέρνουνε. Κι' ὁ ποιητής δέν ἠβρε

θέση στην ομάδα. Μόνο οϊκονόμησε μισό αντίσκηνο και τόστησε μπρός σέ μιά κουφάλα βολικιά, παρακεϊ άπ' τό νεροστάλαμα, έκει έστρωσε. Ίσιωσε και 2-3 δρασκελιές τόπο σαν πεζούλι, κατέβαινε κάθε μέρα για ψωμί. Και ότι άλλο. Πότε τοϋ φυλάγανε τή μερίδα του και πότε τόν διώχνανε. Τόν είπανε Γέρο, έτσι τούς φάνηκε.

Καμιά φορά μιλοϋσε μοναχός του αναλόγως και μέ τήν άφαγία του. Και κατά τούς καιρούς πού φυσούσανε. Μιλοϋσε μπροστά στό πέλαγος σά νάτανε μικρόφωνο πού παίρνει τή φωνή

Ήλεγε μέ μιά παράκαιρη χειμωνιάτικη καλωσύνη: Σήμερα κοιμηθήκανε οί άέρηδες, κοιμοϋνται οί άκοίμητοι, σήμερα μάς κάρφωσε ή άπανεμιά χτές ό άέρας, ή βουή, σαλεύανε τά σύννεφα, τά κύματα. και μεϊς μέ τήν άσαλεψιά, μέ τήν άπανεμιά, πέτρες πάνω στις πέτρες
αϋριο πάλι θα σαλέψομε, θα μιλήσομε,
άχ γνώση τοϋ κόσμου διπλή κι ή αϊσθησή του άγρυπνη,
πράξη άπραξία, κάθε ώρα και θέση ως τήν αντίθετη.

Και τό χαλίκι τοϋτο δίπλα στη φτέρνα μου, στη θέση του γράφει όσον τόπο πιάνει κι όσον δέν πιάνει.

Κάθε σχημα και διπλό σημάδι, δείχνει και καταλειτέλος κι αρχή,

ή γνώση τοϋ κόσμου κι ή αϊσθησή του,
αϊσθηση και γνώση διπλή.

Τά γύριζε και τραγουδιστά:

Στη θόλωση και στην άμιλησιά

και τό κορμί μου ένα παρ' όλίγο κανένα,
τό σημερινό έδω

αϋριο μέ τά μυριόφωνα μέ τά πουλιά.

μέ τά γρήγορα και μέ τ' άργά,

και σύ φωνή μου και φωνές σας

σώπασε ή μιά

ή άλλη ξεγελαΐ τούς φύλακες, τραγουδαΐ.

ώ ς π ό τ ε...

Τό βαπόρι πού κάνει τήν άγονο γραμμή πέρσε γιαλό μέ τή σπάνια μπουνάτσα. Στην άσάλευτη θάλασσα πάνω κουδουνίζουνε οί όμιλίες τών έπιβατών. Τ' άπόνερα τοϋ βαποριοϋ λάμπουνε πυχτά και καστανά σά χυμένο μέλι. Ήξαφνα ή μηχανή σώπασε, άκούστηκε: ώ ς π ό τ ε ;... οί όμιλίες κοπήκανε, πεταχτήκανε πάνω οί νυσταγμένες βάρδιες, ό καπετάνιος έσκυψε άπ' τή γέφυρα, κοιτάζει πρύμα-πλώρη

μέ μάτι άγριεμένο. Μά στή στιγμή ξανάπιασε τό ντούπ-ντούπ ή μηχανή.

Ένας άσπρομάλλης ναύτης ήρθε και θύμιασε στήν πλώρη άμα βασίλεψε ό ήλιος. Σά φτάσανε στόν Πειραιά μιάν επιβάτισα ειπε πώς ένα γυναικειο μισό κορμί ακολουθοϋσε τό βαπόρι, μισό κορμί σαν άγαλμα σκεπασμένο φύκια, μά τό στόμα του άνοιχτό φάνηκε, ξεφώνισε, κουνήθηκε σά θαλασσινό πρᾶμα και πάλι βούτησε. ‘Ο εργάτης πού τής σήκωσε τό μπαϋλο τής ειπε πώς σ’ εκείνα τά έρημόνησα, πρós τό πέλαγος τής Κρήτης, άσκήτευε κάποιος μετανιωμένος ζωοκλέφτης, ό εργάτης ειχε ιδή τό φωσάκι του σ’ εκείνα τ’ άταξίδευτα μέρη, άκουσε μάλιστα πώς άνάβανε χωρίς λάδι δυό πετρωμένα καντήλια στή σπηλιά του.

‘Ο Γέρος έκανε μέρες νά κατέβει. ‘Ο νοϋς του περιπλανήθηκε, σαν άμάθητο κυνηγιάρικο κουτάβι πού κουράζεται άδικα, ώσπου ειδε μπροστά του τήν άπλή σκέψη πώς κι ή έξορία τούτη ειναι κι’ αυτή μάχη. «Κι έδῶ παλεύομε, τόν ίδιο έχθρό...». Και βρέθηκε ζαρωμένος άκρη-άκρη στήν κουρελού του, τό αίμα του κρύο άπ’ τήν άφαγιά και τήν άσαλεψιά, μαχαίρια νά τόν τρυπούσανε δέν έβγαζε σταλαματιά.

Και πάλι φύσηξε τό πρωί μελτέμι, τίναξε ό Γέρος τήν κουρελού, πῆρε νερό και 4 ήμερῶν ψωμί, μούσκεψε λίγο, έφαε. Κοίταζε πάλι τό πέλαγος κι έλεγε:

Φύσηξε, φύσηξε... ξεχώρισε οϋρανός και θάλασσα
σαρκώσανε τ’ άνάερα και τά τρεμάμενα.

Αναλογίζομαι κι όσα δέ φαίνονται...

τοϋ νοϋ οί δρόμοι άνοιζανε...

ποιός ζωντανός, ποιός Έλληνας χόρτασε δρόμους;

Τά πλεμόνια ποτέ χορταίνουνε άέρα;

‘Ο κόσμος δέ χορταίνεται

χάρη και καταδίκη.

Πές πώς ένα ταχυδρόμος φορτωμένος γράμματα και δέματα μέ μπερδεμένη τή σύσταση περπατά και τή γυρεύει. Κι άν κουραστεί, άν θυμώσει και σκίσει τά φάκελα και τά δέματα θά διαβάσει μέσα πώς έτσι τοϋ μέλλεται νά περπατά, βρίσκει δέ βρίσκει παραλήπτη,

Τ ρ έ χ ε ι ό μ ι σ θ ό ς...

‘Η άκοίμητη τούτη αίσθηση και γνώση, σέ όμοια κι’ άνόμοια, μεγάλα και παραμικρά ειναι ή έ π α ν α σ τ α τ ι κ ή .

‘Η επαναστατική γνώση κι αίσθηση τοϋ κόσμου, ή πιό άκοίμητη, γίνεται-ξεγίνεται, κίνηση και στάση.

Ἑλληνικά δύο λέξεις ἀντίθετες: στάση καί κίνημα συνονοματίζουνε τήν ἐπανάσταση, γριά ἢ γλώσσα μας, ξέρει πολλά.

Κι ἐπαναστατική γνώση κι αἴσθηση τοῦ κόσμου μεταμορφώνει καί μεταμορφώνεται ἀδιάκοπα, γίνεται-ξεγίνεται, ὅ, τ ι λ ε ί π ε ι γ ί ν ε τ α ι.

Καί τό γύρισε κάπως τραγουδιστᾶ ὅπως τό συνήθιζε:

“Ὅ,τι λείπει γίνεται

“Ὅ,τι λείπει γίνομαι

“Ὅ,τι λείπει θά γίνομε.

Γίναμε τό δίκιο πάθος καί πράξη του, γίναμε οἱ αἰχμάλωτοι μπρός στό ληστή, γίναμε καί τά λύτρα.

Ἐνας ἐκτοπισμένος λαθρέμπορος πέρασε μιά μέρα κοντά στό γιατάκι τοῦ Γέρου, τά πῆρε ὅλα τό μάτι του: «Τέτοιες κουφάλες κι εὐκολίες γυρεύαμε καί μεῖς στή δουλειά μας...» εἶπε «... καί τά νερά βλέπω παρακεῖ κρεμαστά... καί 500 τόνους καίκι τραβοῦνε... Μόνο πώς δέ βγάλανε ἀκόμα μηχανές νά μήν ἀκούγεται ὁ χτύπος...». Αὐτά ἔβαζε ὁ νοῦς του. Ρώτησε τό Γέρο ἄν ξέρει γράμματα, τοῦπε πώς ξέρει: «Χρήσιμοι κάτι τέτοιοι σάν ἐσένα» τοῦ λέει γιά ἐγκώμιο. Τήν ἄλλη μέρα τούφερε γιά φύλαξη ἕνα παλιό ράδιο καί τοῦ ἄφησε παραγγελία ν’ ἀκούει ὅσα λένε οἱ σταθμοί γιά πόλεμο. Στόν πόλεμο εἶχε τίς ἐλπίδες του.

Ἐνα πρωῖνό φώναξε ὁ Γέρος στήν ἀγγαρία τοῦ νεροῦ πώς χάλασε τό ράδιο. Ἐνας πολύ νέος Δημοδιδάσκαλος τᾶκουσε καί τοῦ κόπηκε ἡ διάθεση. Ἀνέβηκε, κοίταξε τό γυαλιστερό κουτί, ὅπως ἦτανε στημένο στήν κουφάλα, εἶπε πικρά:

— Δέ θά μαθαίνομε πιά τά νέα...

— Ἔτσι θά κάνομε γιά νέα ὅπως οἱ ὄρνια γιά σπόρο; λέει ὁ Γέρος, ἐμεῖς πιά ξέρομε τόν κύριο ἀγῶνα, στόν ἐργατικό ἀγῶνα μέσα καί μεῖς... φτάνει ν’ ἀντέξομε.

Ἐνός νέος ξανάλεγε: Δέ θά μαθαίνομε τίποτα...

— Ἐ, ἀντοχή θέλει καί τό τίποτα, θά τό φορτωθοῦμε κι αὐτό Δάσκαλε, θά τό πᾶμε παρακεῖ, μή σέ καρφώνει τό τ ί π ο τ α καί τᾶχρηστο τοῦτο κουτί.

Μά ὁ Δάσκαλος σά νᾶκουσε κάποια ξαφνική διαταγή ἀρπᾶ τό ράδιο, ξεκολλᾶ κάτι παλιόσύρματα καί μέ τό ράδιο ἀγκαλιά σαλτάρει στό πεζούλι, ζυγιάζεται ὅπως ὁ βουτηχτής μέ τό μάρμαρο ἀγκαλιά καί μέ κολλημένο στόμα ἔτοιμος νά πέσει. Πετιέται ὅμως ὁ Γέρος κρεμιέται πάνω του, τόν τραβᾶ χάμω τόν καθίζει καί καθίζει δίπλα

του. Ἐκεῖνος κουνούσε μπρός-πίσω τό κορμί του, τραβούσε τό πουκάμισό του καί τό κομμάτιαζε. Θέλει ὁ Γέρος νά τοῦ φέρι νερό μά εἶναι τό σταμνί κρεμασμένο παρακεῖ στόν ἴσκιο, δέν τόν θαρεύεται. Χουφτιάζει πετράδια καί χώματα καί τοῦ τά βάζει στά χέρια του, αὐτός ἔπιασε καί τά πετοῦσε μακριά μέ μανία. Ὡσπου κουραστήκανε τά τρεμάμενα χέρια του, κουράστηκε κι' αὐτός, ἔπεσε ξερός. Πότε - πότε βογγοῦσε «μή μοῦ μιλάς, φτάνουνε πιά τά λόγια».

Ἐκεῖνος γύριζε τό κεφάλι του πρός τό πέλαγος φώναζε:
«Μικρό πράμα δέν εἶναι τά λόγια».

Καί πάλι ταίριασε κεῖνα τά λυπημένα καί θαρρετά:

Μικρό πράμα, δέν εἶναι τά λόγια:

καί μέ ὄπλα καί μέ λόγια

ὅσα λόγια χρειάζονται θά τά ποῦμε

ὅσα λόγια λείπουνε θά τά βροῦμε

ποιοί ἄλλοι; Ἐμεῖς

ἔμεῖς τά σαρκώνομε, τά περπατοῦμε.

Τοῦ Δάσκαλου τό κεφάλι ἀπόμεινε σά σφαγμένο καί πεταμένο, τά πλευρά του δείξανε ἄσπρα μέσ ἀπ' τό κουρελιασμένο πουκάμισο σάν τοῦ μαδημένου πουλιοῦ. Χωρίς νά μεταγυρίζει καθόλου ρώτησε τό Γέρο πόσα χρόνια εἶναι δικασμένος.

— Ὅσα χρόνια μάς ἐξουσιάζει ὁ ἀδικητής.

— Θά φύγομε ποτέσ ἀπό δῶ;

— Ἄν θέλομε φεύγομε κι' αὔριο.

Καθώς κολλᾷ στήν πέτρα της ἡ πεταλίδα πού τήν ἄγγιξε ἡ μύτη τοῦ μαχαιριοῦ ἔτσι κόλλησε στό χῶμα τό κορμί τοῦ Δασκάλου, δέ χρειάστηκε νά ὀνοματίσει ὁ Γέρος τή δήλωση πού κλέβει ἀπ' τούς ἀποκαμωμένους ἡ ἐξουσία, συνέχισε ὁ Γέρος:

— Ἄν θέλομε φεύγομε, δέν εἴμαστε ναυαγισμένοι ἐδῶ κατά λάθος.

Ἐκεῖνος μισοσηκώθηκε στούς ἀγκῶνες. Τά χεῖλια του ἦτανε δαγκαμένα καί βαμμένα μέ λίγο αἷμα, σά νά τόν εἶχανε κεράσει κι ἔσταξε βύσσινο γλυκό. Σκούπισε τό στόμα του μέ τό πουκάμισό του: «λέγε...» εἶπε τοῦ Γέρου.

Ἐκεῖνος κατακουρασμένος τώρα καί κεῖνος. Μά πάλι ἄλλο δέν εὔρισκε κατάλληλο παρά μόνο νά μή σταματήσει στιγμή νά τοῦ μιλά:

— Σήκω, μετακουνήσου, μάς ἔπιασε ὁ ἥλιος...

Λοιπόν ἀπλώσανε παρακεῖ τήν κουρελού τοῦφερε καί στό κύπελλο νερό.

— Ξέσφιξε καί τό κορμί σου ἄς πέσει χάμω σάν τσουβάλι, ἀνάσαινε καί μέ τό νοῦ καί μέ τήν κοιλιά.

Ἦ Γέρος τώρα μιλά σά γιατρός, τοῦ ἀνεσηκώνει τό ἴνα ὕστερα τᾶλλο τεντωμένο ποδάρι, τ' ἀφήνει καί πέφτει: «παῖξε λίγο τή φτέρνα, μιά τρίχα παραδῶ-παρακεῖ»...

Σά νᾶβρε τή βολή του τότες ἐκεῖνος, ὅπως βρίσκεται τό ἴσιο μέ τό βαρῦδι. Καί τό βάρος του χύθηκε ὀλόισια μέσ στη γῆς. Κι ὁ ἀέρας ἔφτασε ἀπ' τά ρουθούνια ὀλόισια στά σπλάχνα του. Σιγομιλά πάλι ὁ Γέρος:

Εἴμαστε δυό ἐξόριστοι

μέσ στούς πολλούς καί μεῖς οἱ δυό

ἀπό κείνους πού φοβᾶται ἡ πολιτεία, τούς ἐξορίζει,

ξέρομε γιατί μᾶς φοβᾶται καί μᾶς ἐξορίζει

ξέρομε ποιό δίκιο φοβᾶται ἡ πολιτεία

κι ὅπου εἴμαστε μεῖς αὐτό γυρεύομε, αὐτό φανερώνεται.

καμιά ἐξορία δέν ξεμαθαίνει τό δίκιο πού μάθαμε

ὅπως δέν ξεμαθαίνεται τό κολύμπι.

ὁ κολυμπητής κολυμπᾶ ὅσο βαστᾶ, φτάνει νά βαστᾶ.

Γνώση τοῦ κόσμου κι ἡ ἐξορία τούτη,

ἄλλη μιά γνώση κι αἴσθησή

μπροστά οὐρανός καί θάλασσα.

— μή σέ μπερδεύει Δάσκαλε ὁ πολὺς οὐρανός κι ἡ τόση θάλασσα...

καί τό γύρισε στό τραγούδι:

Θάλασσα χωρισμός κι ἀντάμωση ἀνθρώπων,

οὐρανός ξένος ἄρχοντας καί ξένοιαστος

ὁ ἥλιος πιά ὁ ὑπηρέτης ἀνοίγει-κλείνει τίς πορτάρες,

αὐτός διώχνει, αὐτός κερνᾶ περαστικούς καί ταχτικούς,

πλουτίζει καί φτωχαίνει τόπους,

ἄξιος ὑπηρέτης καί πονηρός βαστᾶ ὅλα τά κλειδιά.

Καί τό Αἰγαῖο τοῦτο ἀπόμερο,

μέ τόν ἀγῶνα ξαναγράφονται ἐξ ἀρχῆς καί τά νησιά

πλῆθος νησιά βγάζουνε λάδι, βγάζουνε σταφύλι,

ἄλλα βγάζουνε μόνο φασκομηλιά.

Καί μεῖς καταμεσίς, ἀπό τίποτα χορτασμένοι,

μέ τά χέρια, μέ τό νοῦ πολεμοῦμε,

με ὅσα μάθαμε καί μ' ἄλλα πού ξεμάθαμε...

ἡ μάχη δέν τελειώνει.

Ἦ Γέρος ἀκούμπησε τώρα στό γόνατο τή μισόκλειστη χούφτα του, ἔκανε πῶς ἔβλεπε μέ κιάλι.

— Μικρός ό περίγυρος τηῖ χούφτας μου μικρός κι ό περίγυρος τοῦ νησιοῦ αὐτουνοῦ μέσα ὅμως χωροῦνε ὅσα ξέρομε, κοντινά καί μακρινά τά φτάνει ό νοῦς, δέ βουλιάζει δέ πληρώνει ναῦλα, ό χωροφύλακας δέν τόν ἀκολουθᾷ ἔ Δάσκαλε;

Γυρίζει κοιτάζει ό Γέρος τό Δάσκαλο κοιμισμένον: «Μέ τά λόγια πέρασε μιά κακιά ὥρα».

Χαμηλώνοντας ό ἥλιος δροσίσανε οἱ ἀκρογιαλιές, ἴσκιωσε ἡ κατάξερη πλαγιά, φανήκανε στό μοχανικό μονοπάτι δυό ἐξόριστοι καί φωνάζανε τοῦ Γέρου ἀπό μακριά μήπως εἶναι ἐκεῖ ό Δάσκαλος. Κατέβηκε ό Γέρος πιό κάτω καί τούς εἶπε πώς εἶχε ἀρρωστήσει ό Δάσκαλος, τώρα κοιμᾶται. Τοῦ λένε «ξύπνα τον».

— Σταθῆτε νά σᾶς πῶ...

— Δέ μᾶς χρειάζονται πολλά λόγια.

— Κι αὐτά χρειάζονται...

— Ἐφήνεις τίς παροιμίες Γέρο νά πᾶς νά φωνάξεις τό φίλο ἢ νά πεταχτῶ ἐγώ νά τόν κατεβάσω;

Ἔτσι θυμωμένα μίλησε ό πιό νέος ἕνα Χτίστης μέ ψιλῆ μέση καί μεγάλες πλάτες πού ἡ δύναμη τῶν χεριῶν του νικοῦσε τό λογικό του. Τώρα ἔκανε νά πεταχτεῖ πρός τά πάνω. Ἐκανε μπρός κι ό Γέρος μέ τά χέρια τεντωμένα παρακαλετά, μά ό Χτίστης παρεξήγησε τά τεντωμένα χέρια, τόν ἄδραξε ἀπ' τήμέση κι' ὅπως τόν ἔπιασε ό Γέρος ἀπ' τόν ὦμο τοῦ δίνει αὐτός μιά καί τόν ρίχνει καταγῆς. Κύλησε τόν κατήφορο χτυπήθηκε ὥσπου βρόντηξε πάνω σέ μιά πέτρα σάν ἄψυχο πράμα. Τρέχει ό μεγαλύτερος, προλαβαίνει ὅμως ό Χτίστης τοῦ τινάζει μιά κλωτσιά κατακέφαλα μέ τήν ἀρβύλα.

— Τραβήξου φώναξε τοῦ Χτίστη ό μεγαλύτερος καί μπῆκε ἀνάμεσά τους.

— Τοῦτος ό ἀχρηστος Γέρος θ' ἀχρηστέψει κι ἄλλους.

— Φύγε... τοῦ λέει πάλι ό ἄλλος, λέει καί τοῦ Γέρου:

— Δέν ἔπρεπε νά γίνει αὐτό πού ἔγινε... Ρίξε νερό κρύο στό κεφάλι σου, στείλε μας καί τό Δάσκαλο. Νᾶρθεις καί σύ κάτω σέ δυό μέρες.

— Καλά, εἶπε ό Γέρος. Ὑστερα πῆρε τόν ἀνήφορο πού κατέβηκε κυλιστός, κούτσαινε, οἱ πόνοι τοῦ κόβανε τά κόκκαλα. Λαφροξύπνησε τό Δάσκαλο, τοῦπε πώς τόν περιμένουνε κάτω. Αὐτός ἤπιε λίγο νερό δρόσισε λίγο τό κεφάλι του, τράβηξε ξεκούραστος, οἱ πέτρες βουίζανε σά ντέφια ὅπου πατοῦσε τό πόδι του, δέν εἶχε τίποτα στό νοῦ παρά νά πάει κάτω στήν ὥρα του.

Έκανε ό Γέρος δύο μέρες θερμασμένος και νηστικός. Ένας ιδρώτας τόν έκοβε και πόνοι. Άνέβαινε κούτσα-κούτσα στην ανήλια γουρνίτσα να πιει νερό. Είχε σπάσει τό σταμνί του. Τόν έκοβε ή άγωνία τής κρίσης πού θά βγει μεθαύριο. Παραμιλούσε κι' έλεγε:

— Μέ χτύπησε κάποιος δικός μας,

‘Ο άδερφός μου ό παιδευτής και κριτής μου, αύριο μέ κρίνει και τήν άνάσα μου θά κρίνει.

Ζήσε άδερφέ μου για να ζήσομε, κρίνε με για να κρίνομε, νέοι και γέροι σ' έναν άγώνα δίκαιο, άξεχώριστο.

Έπειτα κατέβηκε ό Γέρος τοϋ δώσανε τρεις μερίδες ψωμί κι ένα χωνάκι έλιές, τοϋ είπανε να παρουσιαστεί τήν άλλη μέρα στό γραφείο. Είχανε φέρει εκείνες τίς μέρες μιάν άποστολή έξόριστους διαλεχτούς κομμουνιστές, φέρανε και φρουρά διπλή στό νησί.

Άποβραδύς ό Γέρος κάθισε όξω άπ' τ' αντίσκηνο, καθώς συνήθιζε, χάζευε τή πλαγιά μέ τά σκαλωτά πεζούλια πού κατεβαίνανε και στενεύανε όπως στ' αρχαία θέατρα ίσαμε τήν κλειστή άμμουδιά. Κάτω-κάτω σε τόσο δά ένα πλακοστρωμένο άλωνάκι, όπου έπεφτε γρήγορα ό ίσκιος τοϋ βουνοϋ καθίζανε οί έξόριστοι για δροσιά και για συζήτηση. Άπό ψηλά δέν τούς ξεχώριζε μά τούς ήξερε, όπως ξέρομε τί φυτρώνει σε κάθε μποστάνι άπ' τόν ίδιο σπόρο στόν καιρό του. Είναι δύο-τρεις άραγε πόσοι να'ναι οί μορφωμένοι κομμουνιστές, ή καρίνα τοϋ караβιού. Κοντά τους άλλοι συνειδητοί άπό ξυπνημένα επαγγέλματα οί ζωηροί τίς άπεργίες πρώτοι, μ' αυτούς κι ό Χτίστης. Θα 'ναι κι ένα-δύο άσπρομάλληδες πού διαβάζανε άπό παιδιά, συλλαβιστά παράνομες φυλλάδες, δε γνωρίζουνε στόν κόσμο άλλο άπό διωγμούς. Είναι κι οί φυματικοί, δε λείπουνε. Και δύο νέοι άπό φτωχικά χωριά, μέ ξερό ψωμί σπουδασμένοι, μ' αυτούς κι ό Δάσκαλος - πού έλπίζουνε πώς ό άγώνας τελειώνει σύντομα. Παρακειί τριγουρίζουνε μερικοί ζωοκλέφτες, λαθρέμποροι άχρηστες κι αυτονών οί παλικαριές, σέβουνται όμως τούς πολιτικούς δε ρουφιανεύουνε.

Τώρα έχουν άποτελειώσει τίς ταχτικές δουλειές, φάγανε βραδινό συσσίτιο, κόψανε στή μέση τά μετρημένα τσιγάρα, καπνίζουνε...

Καλά κάνουνε ό,τι κάνουνε.

Τό μισό τσιγάρο, ή караβάνα πού πλύνανε, τό ψωμί πού μοιράσανε, ή μοιρασμένη άγγαρία, τ' όμαδικό καζάνι, τά βιβλία, μάθηση κι άμάθεια, τά παράπονα, τό ξύλο ποϋφαγαν, τοϋ Δάσκαλου ή ψυχή κι ή λιγοψυχιά, όλα τής όμάδας τά 'στησε αντίθετά της ή Πολιτεία, είναι αντίβαρο της άδικίας της, άρα είναι όλα δίκαια.

— Τέτοια δικαιοσύνη καί μένα θά μέ κρίνει - ἄς μέ κρίνει -.

Ἦ Ο Γέρος ξενυχτᾶ. Ὡσπου κι ἡ δεύτερη νύχτα πῆρε καί γύριζε. Τό φεγγάρι βασίλεψε πλαγιαστό, τ' ἄστρα χαμηλώσανε ἀργά-ἀργά. Στό σκοτεινό πέλαγος φανήκανε σειρές φωτάκια κουνιστά, λάμπες γρι-γριά, ἓνα κουνιστό χωριό, ὕστερα κι αὐτό ἔσβυσε.

Τήν ἄλλη μέρα κατέβηκε πρὶν τόν ἥλιο, τοῦ δόσανε τσαῖ ἓνα κύπελλο καί μιά κουταλιά ζάχαρη γεμάτη. Πήγανε ὕστερα σέ μιά παράγγα σάν ἀποθήκη, αὐτός, δυό ἐξόριστοι νεοφερμένοι κι ὁ Χτίστης.

Τόν ρωτήσανε τί ἐπάγγελμα κάνει, τί νά τούς πῆ;

— Ὅλοι ἐδῶ κουβαλοῦμε, καθαρίζομε, ζυμώνομε, μαγειρεύομε, ὁ ἓνας μέ τόν ἄλλον βοηθιούμαστε, κάνομε μαθήματα, συζήτηση. Τί ξέρεις ἐσύ νά κάνεις; Εἶσαι μέ μᾶς ἢ δέν εἶσαι;

— Μέ σᾶς εἶμαι, τό ξέρετε.

— Γιατί ἔκανες γιατάκι χωριστά;

— Δέ μοῦ δόσανε θέση πουθενά, μά ὅπου κι ἂν ἔχω γιατάκι πάλι κοντά εἶμαι.

Λέει τότε ὁ ἓνας «δέν καταλαβαίνω». Κι ὀλονῶν τά πρόσωπα φανήκανε σά μουτσοῦνες χοντροκομμένες ἀπ' τήν ἀκατανοησιά. Ἦ Ο πῖό ἀβάρετος τοῦ εἶπε:

— Δόσε μας νά καταλάβομε.

— Θέλω κι ἐγώ νά καταλάβετε. Νά λιώσει τό μεδούλι τοῦ κοκκάλου μου ἐδῶ πού κάθομαι, ὥσπου ν' ἀλληλοκαταλάβομε. Μά θέλετε καί σεῖς ἄραγε νά καταλάβετε;

Ἦ Η φωνή τοῦ Γέρου ψήλωσε, μίλησε συνεπαρμένος. Τοῦ εἶπανε αὐστηρά:

— Γίνηκες τώρα ἐσύ Κριτής;

— Ναί.

Ἦ Ο Χτίστης ἔκανε ὑπομονή μά τώρα πετάχτηκε εἶπε πῶς πῆρε πάλι πολύ θάρρος ὁ ἄχρηστος τοῦτος Γέρος.

— Ὅσο θάρρος ἔχω, λέει ὁ Γέρος ἔχω ἄλλον τόσο φόβο, ἐξίσου, τρέμω ἐξίσου κι ἀψηφῶ.

— Μίλα καθαρά, λίγα λόγια...

— Δέν ξέρω τώρα νά μιλήσω μέ λίγα λόγια καί καθαρά, θά τά βρῶ καί θά τά πῶ τά λίγα καί τά καθαρά.

Γύρεψε νά πιεῖ νερό. Τό μέσα του εἶχε στεγνώσει. Τοῦ δόσανε ἓνα παγούρι, ἔρριξε πίσω τό κεφάλι ἔπινε καί πρόσεχε. Δυό εἶπανε νά

λάβει τέλος ή συζήτηση. Έδωσε πίσω τό παγούρι, έσκυψε τό κεφάλι σά νά γύρευε κανένα πράμα καταγής και πάλι τούς μίλησε:

— ‘Ο νόμος πού σπουδάζομε είναι μεγάλος Νόμος, ή δίκαιη Έπιστήμη τής δουλειās του ανθρώπου μεγάλη Έπιστήμη. Κί ή σπουδή της ακριβή. Αυτήν τιμῶ και σās τούς συντρόφους πού τή μαθαίνετε και μās τή μαθαίνετε, μαζί πληρώνομε, παθαίνομε. Μά βάζω μέ τό νοῦ μου, φέρτε και σεῖς στό νοῦ σας μέ πόσα έργα και πάθη, μέ πόσα λόγια και βάσανε σπουδάζεται σ’ ὄλη τή γῆς ή επιστήμη μας. Μέ πόσες γλῶσσες. Μέ τίς πολλές και μιά έτούτη πότε-πότε ή τραγουδιστή ἄς ακούγεται.

Του λένε:

— “Αν μιλοῦμε πολλές γλῶσσες πάνω σ’ ένα ξερό νησί τότες θά ιδεῖς θά μαλώνομε μπρός στό καζάνι, θά χτυπιούμαστε μπρός στό πηγάδι, θά χαλιούμαστε για έναν λόγο πού τόν λέει ὁ ένας ἔτσι ὁ ἄλλος ἄλλιῶς, θά κάνουνε γούστο οἱ φύλακες.

Ξαναλέει ὁ Γέρος: Και μέ πόσα σύνεργα δουλεύομε, μέ τσάπα, μέ κασμά, μέ βιβλία, μέ βελόνες; Πές πῶς εἶμαι σύνεργο κι ἐγώ, ένα κόσκινο κρεμασμένο στόν τοῖχο, θά μέ χρειαστεῖτε...

— Σέ τί θά χρειαστεῖς; Καλά-καλά δέν ξέρεις και σύ σέ τί χρειάζεσαι... Και πολλές ζημιές γίνονται ἄθελά μας...

— Ξέρεις και νά μή μιλās; τόν ρωτᾷ ὁ Χτίστης.

— Δέν είναι ὄφελος για κανέναν ή βουβαμάρα, εἶπε πάλι ὁ ένας σύντροφος, θά μιλᾷ κι αὐτός καθαρά ὅπως τό ζητᾷ ή περίσταση.

— Μά τί ξέρει νά πει;

— Ξέρω πολλά του κόσμου και τά λέω.

— Νά τόν δοκιμάσομε στήν ψυχαγωγία;

— Μή μου δίνετε κι ὀλόκληρη μερίδα συσσίτιο...

— Θά βοηθās και στό ξεφόρτωμα ὅποτε φέρνει τρόφιμα ή μπενζίνα, βαστās;

— Βαστῶ...

— “Ας πάρει κι ἄπ’ τή δική μου μερίδα τή μισή ἅμα κάνει βαριές δουλειές, εἶπε ὁ Χτίστης.

Εἶχανε μερέψει πιά τά πράματα μέ τά γνώριμα λόγια «ψυχαγωγία» - «δουλειά» - «μερίδα» - «ξεφόρτωμα». Πρίν διαλυθοῦνε τόν ρώτησε ὁ ένας πόσο χρονῶν είναι.

— “Οσο χρονῶ είναι ὁ κόσμος.

“Οπου παρ’ ὀλίγο νά παρεξηγηθοῦνε πάλι.

Τέλος βγήκε ἀπόφαση κατέβαινε ὁ Γέρος στά μαθήματα και σέ

ἀγγαρίες. Ἐτοιμάσανε ψυχαγωγία, γιά τήν Ἐθνική ἐορτή νά παραστήσουνε μιά ναυμαχία τοῦ '21. Ὁ Δάσκαλος βρέθηκε πώς εἶχε κάνει καί βοηθός σέ Καραγκιοζοπαίχτη, βρεθήκανε κι ἀρκετοί τραγουδιστές. Ὁ Λαθρέμπορος ἀπ' τήν εὐχαρίστησή του μέ τά κλέφτικα τραγούδια καί τά μπάμ-μπούμ μέ γκαζοντενεκέδες, ἔκανε τά ἔξοδα καί γιά χρωματιστό χαρτί ἀπ' τό μπακάλη. Βρεθήκανε καί δύο ἐνδυμασίες μέ βράκες παλιές ἀπό σπίτια... Τά καράβια καί τά κανόνια ξετρυπημένα σέ τενεκέ τά σέρνανε μέ σπάγγο σέ τεντωμένο σεντόνι. Στό τέλος τῆς παράστασης στήσανε χορό οἱ ἐξόριστοι καί μερικοί χωριανοί. Ἦτανε νά ξαναγίνει πιό καλή παράσταση μά ὁ Ἐνωματάρχης τ' ἀπαγόρευσε.

Ἐνα μεσημέρι πλησιάζοντας τό καλοκαίρι φυσοῦσε μπάτης ἀπ' τό πέλαγος κι ὁ Γέρος καθισμένος στό πεζούλι μου ἀλαφροστενάζε:

— Ἴχ νόστιμη θαλασσινή δροσιά... Τό κορμί του σά νά μή γνώρισε ποτές πόνο, σάν νά μήν ἦτανε νά πεθάνει ποτές.

Ἐπειτα ἦρθανε κατά κεῖ ὁ Χτίστης, ὁ Δάσκαλος κι ἕνας νεοφερμένος κουτσός.

— Ἦρθαμε νά γνωριστεῖτε, τοῦπαμε πώς εἶσαι χορτάτος Γέρος, ξέρεις λές πολλά κι ἄς μήν ἔχεις τίποτα... εἶπε ὁ Δάσκαλος.

Ὁ Γέρος ρώτησε τόν Κουτσό τί δουλειά ἔκανε, λοιπόν αὐτός εἶπε πώς ἦτανε δόκιμος σέ φορτηγά μά ἔπεσε ἀπ' τήν πρώτη γέφυρα στό δεύτερο ἀμπάρι ἔσπασε τό γοφό του. «Ἦμουνα στά βίντσια, φώναζα τίς σαμπανιές μέ διάθεση, ὁ δικηγόρος λοιπόν τῆς Ἐταιρείας στρίμωξε δύο ναῦτες νά ὀρκιστοῦνε πώς ἤμουνα μεθυσμένος, τούς ἔβαλε παραστένανε τή φωνή μου μέ προσβάλανε μέσα στό δικαστήριο, δέ μοῦ βγάλανε ἀποζημίωση. Λοιπόν πῆγα στά Γραφεῖα ἔδειρα πρῶτα ἕναν τῆς πόρτας πού δέ μ' ἄφηνε νά μπῶ, ἔδειρα τό δικηγόρο τοῦ πέταξα κι ἕνα καλαμάρι κατακέφαλα. Μά ἔλαχε τό μελάνι κόκκινο, λοιπόν μέ βγάλανε ἀναρχικό, φυλακή ἕξι μῆνες κι ἄλλους ἕξι ἐκτόπιση.

Ὁ Γέρος τόν ρώτησε ἂν ἔκλεισε ἡ πληγή του, αὐτός εἶπε μέ πόνο:

— Ἐδεσε τό κόκκαλο μά τρέχει λίγο-λίγο ἕνα νερό, ἡ δύναμή μου τρέχει.

Κι ἔσκυβε τό κεφάλι σά νάτανε δική του ἡ ντροπή.

— Τό ξύλο πού τρῶς καί τό ἄδικο πού σοῦ κάνουνε νά τῶχεις ἄχτι βρέ φίλε, νά μήν τῶχεις παράπονο, εἶπε ὁ Γέρος.

Λέει πάλι αὐτός: «Κι ἡ φωνή μου ἀπό τότε ἀπόμεινε βραχνή πού ἦτανε πιό καμπανιστή στά λιμάνια γνωρισμένη σά σημαία, ἔπαιρνε

ρεγάλα, φώναζα τό «βίρα-βίρα», «μάϊνα-μάϊνα» και φορτώνανε - ξεφορτώνανε ακούραστα οί εργάτες. Κι άπάνω σ' ένα βίρα, έπεσα... ψεύτης κόσμος...

— "Έτσι σās μάθανε τόν λέτε ψεύτη, ξέρεις άλλον πιό άληθινό; Πόσα θές στό χέρι νά τόν πιστέψεις; "Αμα κείτεσαι νεκρός τό στόμα δίχως πνοή θά τόν πεϊ ψεύτη. Τά ίδια θά λέμε και ζωντανοί;

— 'Εγώ άπ' τή ζωή πιά τί περιμένω;

— Τί ξέρεις νά περιμένεις; Περιμένεις ποτές νά σέ ρίξουνε σέ κάποιο ξερόνησο, τά περνούσατε κι ούτε τ' όνομά τους ξέρατε — και νά σέ περιλάβουνε συντρόφοι άδέρφια σου, εκεί νά σέ μάθουνε όσα δέ σ' έμαθε κανείς για δικαιοσύνη.

'Ο Κουτσός τόν κοίταζε. 'Ο Δάσκαλος κι ό Χτίστης κυττάζουν κι αυτοί μιά τό Γέρο μιά τόν Κουτσό, οί ματιές τους πετοϋνε σά γρήγορα χελιδόνια.

— 'Εσύ καθώς μου λένε είσαι χορτάτος Γέρος, είπε ό Κουτσός, άς μήν έχεις τίποτα, μά χορταίνει κανείς μέ λόγια;

— Σωστά μιλάς είπε ό Γέρος μά και μέ τί χορταίνεις; Κι έδω και παντοϋ είναι λίγα τά καλά λοιπόν άς μήν τά λιγοστεϋομε κι όλας. 'Εξάλλου τό κορμί και τό κεφάλι τοϋ ανθρωπου είναι κελάρι, ακοϋτε νιάτα; "Ιχ άγεράκι πού φυσά πελαγίσιο, πάρτε ανάσα κι ή ανάσα έχει οϋσία... Πολλά στερηθήκαμε τίποτα δέν άρνηστήκαμε, από καλό και κακό τοϋ κόσμου τίποτα δέν ξεχνοϋμε...

— Κι ένα ποτήρι κρασί πού ήπια και φχαριστήθηκα δέν τό ξεχνω, είπε ό Κουτσός.

— Πέ μας άπ' τά ταξίδια σου τίποτα, τοϋ λέει ό Γέρος «όσα ήπιες και έφαες δικά σου, όσα είδες κι ακουσες είναι και δικά μας» λέει μιά παροιμία...

"Επιασε λοιπόν αυτός άπ' τά μικράτα του:

— 'Εμένα είναι πιό έξυπνα τ' αυτιά μου άπ' τά μάτια μου. Μέ 'παιρνε κάποιος γείτονας, στό ψάρεμα, κουπί όλη νύχτα, ήμουνα δέν ήμουνα 12 χρονω, μέ τό ψήλωμα τοϋ ήλιου άράζαμε στή σκάλα, ξεψαρίζαμε, πλέναμε τά δίχτυα έγώ στραβός άπ' τήν κούραση. "Αμα 'θελα πιάσουν όμως ν' ανοίγουνε τά καφενεία στό γιαλό ακουγες ανέβαζανε τά ρολά, βγάζανε τραπεζάκια, στρωσίδια και τινάγματα οί γυναϊκες σέ μπαλκόνια και παράθυρα, μ' επαιρνε ή όμορφη σειρά τής μέρας σαλτάριζα όξω μέ τό πανέρι τά ψάρια, τραγουδοϋσα και πήγαινα για τό πούλημα.

Τόν ρωτήσναε από ποϋ είναι. «Μικρασιάτης είμαι από έμορφο περιθαλάσσιο χωριό».

Θυμήθηκε ύστερα πώς ταξιδεύανε μιά χρονιά τīs σκάλες Αίγυπτο-Συρία καί ξεμπαρκάρισε στό Μπερούτι, άφησε τά ρούχα του στό βαπόρι, πούλησε ώς καί τά παπούτσια του, γύριζε μέ πατημένες παντόφλες έξαιτίας μιανής φωνής πού τραγουδοῦσε άράπικα, τήν άκουγε κάθε μεσημέρι άπ' τό φωταγωγό σ' ένα παλιοξενοδοχείο πού βαστοῦσε κρεβάτι, τήν ώρα τής λάντσας, γυναίκια ἢ άγορίστικη δέν κατάλαβε ώς τώρα, άλλο πιά δέν ἤθελε παρά μόνο μιά φορά τή μέρα νά τήν άκούει, μέ τό ζόρι τόν πῆραν οί συνάδελφοι στ' άλλο δρομολόγιο. Κι άλλη μιά φορά μικρός πῆγε λέει νά κλέψει σύκα μέσα σέ κάτι άρχαῖες πέτρες ὅπου εἶχανε φυτρώσει συκιές, γέμωσε δύο μαντήλια , μά ένα ξερό φύλλο μάδησε κι έπεσε τοῦ φάνηκε πώς ἡ έρημιά στοίχιωσε μέ τό πέσιμο εκείνου τοῦ ξεροῦ φύλλου, πέταξε ὅ,τι βαστοῦσε, μ' έναν πῆδο βρέθηκε στό δρόμο, παραλυμένος άπ' τό φόβο.

Κι ὁ Δάσκαλος τότε θυμήθηκε πώς άμα έβγαλε τό Γυμνάσιο, γύρισε στό χωριό ἡ μάνα του χήρα δέν εἶχε δύναμη νά τόν σπουδάσει, γύρισε λοιπόν μά δέν τόν χωροῦσε πιά τό χωριό, πῆγε σ' ένα χτηματάκι τους νά κρεμαστεῖ από μιάν καρυδιά, εἶχε 5-6 μελίτσια εκεί ὁ μπάρμπας του, άκουσε τό βούισμά τους, ξάπλωσε, ὅπως ξάπλωσε θαρρεῖς μέ τά φτεράκια τους πώς τοῦ καθάρισαν λίγο-λίγο τό μέσα, ἔτσι απόμεινε τόν πῆρε ὕπνος. "Αμα ξύπνησε ὁ καῦμο-καῦμός μά ὄχι γιά θάνατο. Αὐτά ἦτανε ἡ συντροφιά του κι ἡ δουλειά του, τάκανε 20 κοφίνια, σέ 20 πέτρες άσβεστωμένες, τούς έφερνε τό χειμώνα πετιμέζι, τοῦ στάθηκε κι ὁ μπάρμπας, καλοπούλησε τή σοδειά, γράφτηκε στό Διδασκαλεῖο «... πρώτη φορά εἶπα σε άνθρωπο τήν ιστορία τούτη...».

ἘΟ Χτίστης απόμεινε καί τούς κοίταζε.

— Ἐσύ δέν άκουσες τίποτα νά θυμᾶσαι; Δέν έφαιες, δέ μύρισες; τόν ρωτᾶ ὁ Γέρος, ώς καί τό ξεροβούνι τοῦτο κάθε πρωί μοσκοβολᾶ σά λειτουργημένο ζωκλήσι.

— Ξεροβούνια κι ἡ ώρα μας ἡ κακή, λέει ὁ Κουτσός ἄς ἤμουνα σέ κανένα λιμάνι, ἄς ἔκανα μακάρι ματσακόνι δεκάωρο, μακάρι ἄς ἤμουνα κι άνεργος κι άγλωσσος, στήν ξενητιά, μόνο-μόνο μυρίζεις εκείνη τήν καπνίλα, τήν κατραμίλα, ξυπνᾶς, σοῦ φαίνεται ὁ κόσμος στρωμένος μπρός στά μάτια σου, τρῶς κι έναν πατσά πρωί-πρωί 3 δραχμές... «σέ λυπᾶται καί κανένα πονόψυχο κορίτσι...» αὐτό τόπε σιγά.

ἘΟ Χτίστης θυμήθηκε τό ζυμωτό ψωμί άμα τό βγάζουνε άπ' τό φούρνο πώς εὔωδιάζει, «άλλο δεν ξέρω καλύτερο...».

Ξαναλέει ὁ Δάσκαλος:

— Ἐμεῖς, εἴμαστε ἀγλύκαντος κόσμος. Μὲ πήρανε στό παζάρι μιά χρονιά θά ἴμουνα ὡς 10 χρονῶ μου ἴδωσε ἡ Βάβω μου πέντε τρύπιες δεκάρες νά πάρω νά γλείψω ἀπὸ κεῖνο τὸν ἀφρό τῆς ζάχαρης, τὸν πουλοῦνε τουλοῦπες-τουλοῦπες σὲ καλαμάκια, δέν τό πίστευα πὼς τέτοιο πράμα πὼς ἀγοράζεται μὲ τούς ἴδιους παράδες πού παίρνεις τ' ἀραποσίτι... Θυμήθηκε πότε πρωτοφόρεσε παλτό, ἡ ζεστασιά του ἀξέχαστη, κάποιος μπάρμπαρ του ἦτανε φερμένος ἀπ' τῆ Ρουμανία καί μου τό χάρισε, κάθισα διάβαζα σὲ μίαν ἀρχαία πολυθρόνα κάτω ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη μὲ τῆ λιακάδα νά μου ζεσταθοῦν οἱ πλάτες, μὰ τὰ γόνατά του κόκκαλα.

Τότε εἶπε ὁ Γέρος πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶναι μπλεγμένος καί μὲ τ' ἄψυχα: ροῦχα, πέτρες, ἔχουνε μιά ψιλὴ δύναμη σάν ψιλὴ κλωστή πού τυλίγεται, ξετυλίγεται, ἔτσι κι ὁ τεχνίτης μὲ τὰ ὑλικά του, ὁ μηχανικός μὲ τῆ μηχανή «θά τὰ ξεδιαλύνει κάποτε κι αὐτὰ ἡ ἐπιστήμη...».

— Ὅπως κι ἀπὸ ἄντρα σὲ γυναῖκα ἢ ἀπὸ γυναῖκα σὲ ἄντρα εἶπε ὁ Κουτσός.

Συμφωνήσαμε ὅμως πὼς τέτοια συζήτηση δέν εἶναι τῆς περιστασης ἄς λείψει.

Ἵστερα θυμηθῆκανε διάφορα ὄμορφα πού εἶδανε, ὁ Κουτσός ὁ ταξειδεμένος, ἀνάφερε τὸν ὄμορφο κόρφο τῆς Γέρας μὲ τίς ἐλιές του, σίγουρος μὲ ὅλους τούς καιρούς, τὰ μπουγάζια τῆς Πόλης ἀπὸ κεῖ περνοῦνε ὅλες οἱ σημαῖες, ὅλα τὰ σκαριά καί τὰ βαποράκια τῆς σά χρυσόψαρα σὲ γυάλα πᾶν-ἔρχονται.

Ἵ Γέρος εἶπε τότε πὼς μερικά μέρη μὰ καί ὀνόματα μερικά, ἔχουνε χάρη δική τους, τὰ ὀνοματίζεις καί φχαριστιέσαι, ἀπὸ κοντὰ κι ἀπὸ μακριὰ δέ σώνεται ἡ λαχτάρα τους. Ἵ Ἀλλα πάλι δέ λένε τίποτα, κλειστὰ μέρη κι ὀνόματα σάν κλειστὰ παράθυρα.

— Ἵ συναναστροφή τὰ νοστιμίζει ὅλα, τὰ χνῶτα τοῦ ἀνθρώπου, εἶπε ὁ Κουτσός σὲ μερικά λιμάνια βγαίνεις γνωρίζεσαι ἄς μὴν ξέρεις γλώσσα, μιλάς καί μὲ τὰ μάτια καί μὲ τὰ χέρια. Μὲ τῆ συναναστροφή σοῦ παίρνουμε καί τὸν παρά σου κι οἱ μπαριέρηδες κι οἱ πουτάνες.

— Μὲ τὰ πολλὰ λόγια, λέει ὁ Χτίστης ξεγελιέται ὁ ἀπλὸς λαός, τὸν κλέβουνε πιό εὔκολα.

— Καί πάλι μὲ τὰ λόγια τὸν φωτίζουνε, εἶπε ὁ Γέρος.

— Ἵ ἀπλὸς κόσμος θέλει λα ὡς ἐκεῖ πού τοῦ φτάνει ὁ νοῦς, τοῦ λέει ὁ Δάσκαλος.

— ‘Η μάνα μου, λέει ο Κουτσός σκέπαζε από βραδύς έναν καθρέφτη μας πάνω απ’ τόν κορμό νά μήν ξαφνιαστεί τή νύχτα μέ τήν αναλαμπή αν σηκωθεί κανένα της παιδί, τέτοια φροντίδα. “Ομως τήν αδελφή μας τή δεύτερη τήν ξεπούλησε σ’ έναν γέρο σαλιάρη Μπρούκλη ακούς; Μιά ντροπαλή, μιά μελαχροινή «γιά τό καλό της».

Κι ο Δάσκαλος είπε πώς μιά νοικοκυρά του πλύστρα πάμφτωχη ξεκινούσε και ξάφριζε τίς φωλιές τής γειτονιάς τούφερνε αυγά κλεμμένα κάθε μέρα, κανένα κλεμμένο φρούτο, πού είχε αρρωστήσει έτσι τότε γλύτωσε.

— “Αμα λάβει αξία ή δουλειά του ανθρώπου θά λάβει αξία κι ή λύπη κι ή χαρά του λέει ο Γέρος.

— Τέτοια νά μάς πείς, φώναξε ο Χτίστης.

— Τά τέτοια και τ’ αλλοιώτικα πάνε μαζί. Για βάλετε στό νοῦ σου πόσα σοφίζεται ο άνθρωπος και συνταιριάζει για νά φχαριστιέται... Μέ λόγια και μέ χαρτιά, μέ γυαλιά και μέ πανιά, κρεμαστά, τρυπητά πόσα πουλά κι αγοράζει, χώρια τά χρυσαφικά. αγοράζει, χώρια τά χρυσαφικά.

Ο Κουτσός θυμήθηκε κάτι κουλοῦρες τής Λαμπρής πού ζύμωνε ή μάνα του, στή μέση τό κόκκινο αυγό και γύρω-γύρω πουλιά, κλαδιά, λουλούδια, φίδια, ήλιος, φεγγάρι, τήν πλάση όλόκληρη.

Θυμήθηκε πάλι ο Κουτσός στήν ‘Αλεξάντρεια πού έτυχε Ραμαζάνι, βγάζουνε και πουλοῦνε χιλιάδες ζαχαρένιες κοῦκλες χρωματιστές, διάφορα μπόγια γεμίζουνε τά καροτσάκια, τά καταστήματα, πληθυσμός όλόκληρος τίς λένε ‘Αρουσες.

— Γνώρισα έναν πιλότο του Σουέζ, λέει ο Κουτσός, περνούσε τά καράβια είκοσι χρόνια μπρός-πίσω, μά δέν είχε ταξιδέψει παρακεῖ, κάθε φορά πού λύνανε και γύριζε ν’ αράξει φούσκωνε ή καρδιά του, απ’ τόν καῦμό έσκασε μιά νύχτα στό ρυμουλκό, δέν πρόλαβε νά πάρει σύνταξη, μάλιστα έχουνε αυτοί σύνταξη γερή. Θυμοῦμαι και μιάν ‘Αφρικάνα πού μαχαίρωσε δυό άντρες στ’ αμπάρι, τούς πηγαίναμε για χατζηλίκι, λοιπόν τή βγάλαμε στό ‘Αντεν, είναι νόμος θά βγει στό πρώτο λιμάνι ὅποιος κάνει ἔγκλημα σέ καράβι, θυμοῦμαι τήν αλαφιασμένη ματιά της πού τή σηκώναμε δεμένη, δέν ήξερε κανείς τή γλώσσα της, μιά ψιλοκόκκαλη, οὔτε μικρή.

— ‘Ο ἄβγαλτος κόσμος παντοῦ τής Γῆς ἀδικημένος κι ἄγλωσσος είπε ο Χτίστης: «Προλετάριοι ὅλου του κόσμου ἔνωθείτε».

— “Έτσι φώναζε κι ο καπετάνιος μας ο Συμιακός είπε ο Κουτσός

ἔκανα δυό ταξίδια κουπάς σέ σφουγγαράδικο, βγαίναμε στήν ἔρημο τῆς Μπαρμπαριᾶς νά γυρέψομε νερό νά γυρέψομε τή ζωή δηλαδή κι αὐτός μᾶς φώναζε: «Ὅμορφα βαστᾶτε τά βαρελάκια βρέ σεῖς, καμαρωτά περπατᾶτε, δικός μας ὁ κόσμος δικό μας καί τό νερό βρέ, μά καί ταπεινά, γιά μιά στραβή ματιά ὅλα τά χάνομε...».

— Καί στά δικαστήρια ἔτσι βαστοῦμε, καμαρωτά καί ταπεινά, λέει ὁ Δάσκαλος.

Στό γύρισμα τοῦ μονοπατιοῦ φάνηκε ἕνας ἀπ' τούς καινούργιους τῆς ὀμάδας, πολύ μορφωμένος πέταξε μιά πετρίτσα καί εἶπε γελαστά:

— Ν' ἀκούσομε καί μεῖς κανένα ποίημα...

— Πέσαμε σέ δίχτυα ἐδῶ, πρόσεχε... λέει ὁ Χτίστης.

— Δέν εἶμαι πιά ποιητής, λέει ὁ Γέρος, - θυμήθηκε πώς τόν βγάλανε ἄχρηστο, - ἄλλαξα τέχνη μαθαίνω καί μπαλωματής...

— Ἐκειδά πού μπαλώνεις σιόλες θά μᾶς λές κι ἀπό κανένα ποίημα, χρειάζεται.

— Ἄλλα μᾶς χρειάζονται, λέει ὁ Χτίστης, νά δέσομε λέω μιά νύχτα τή φρουρά νά κλέψομε κανένα βαρκί καί νά κάνομε πανιά.

Ἄρесе τό παλικαρίσιο τοῦτο μά ὁ Γέρος εἶπε:

— Ἡ παλικαριά ἡ δική μας δέν εἶναι μιανῆς νύχτας, εἶναι παλικαριά γιά ὀλόκληρη ζωή.

— Θέλομε ποιήματα τῆς δικῆς μας ζωῆς, γιατί ἀρνιέσαι τήν τέχνη σου Ποιητή; ρωτᾶ ὁ καινούργιος.

— Στά δικά μας μέρη συνηθίζομε πολύ τά ποιήματα, χαρές κηδεῖες, νυχτέρια, πανηγύρια ὅλο μέ ποιήματα, λέει ὁ Κουτσός.

Τότε ὁ Γέρος ἔκανε στροφή:

— Εἶναι λόγια πιό γρήγορα, τά ποιήματα; Καταλαβαίνεις μέ μιᾶς πίκρα καί λύπη. Ἄμα θά λογαριαστοῦνε οἱ δουλειές σωστά καθεμιά μέ τήν ἀξία της, τότες θά δεῖτε μέ τά σωματεῖα Μεταφορῶν καί μεῖς οἱ ποιητές μεταφέρομε γρήγορα καί σίγουρα ὅτι ποθοῦμε ὅτι ξέρομε.

— Τόν ἀκοῦτε πάλι, μᾶς μπερδεύει, ἅμα πάρει θάρρος; φώναξε ὁ Χτίστης.

— Τό μπερδεμά σου εἶναι τῆς στιγμῆς ξαναλέει ὁ Γέρος. Δέ βλέπεις νά βγαίνει καπνός ἀπ' τά κεφάλια μας, δέ χτυποῦνε μηχανές, βλέπεις καμιανῆς φωτιᾶς ἀναλαμπή, οὔτε βουβή φωτιά ὅπως τοῦ καμινιοῦ νά πάρεις εἶδηση τῆ δουλειᾶ μας. Ὅμως τό κάθε ποίημα ψήνεται, κουβαλιέται ἀπό μένα ὡς ἐσένα ὡς ἐκεῖνον, καί στόν παρακεῖνο.

‘Ο Γέρος ἔδειχνε τό στήθος του μέ τεντωμένο δάχτυλο ἔδειχνε καί τούς ἄλλους.

— Τοῦ καθενός δουλειά εἶναι τά ποιήματα; τόν ρωτᾷ ὁ Κουτσός.

— Τοῦ καθενός δουλειά εἶναι τά πορτοκάλια, τά παπούτσια; Εἶναι τέχνη μερικῶν καί τοῦ καθενοῦς ἀνάγκη καί τό παπούτσι καί τό φρούτο καί τό ποίημα.

‘Ο Δάσκαλος εἶπε πῶς ὁ ποιητής ὅμως δέν παίρνει μέτρα ἢ σοῦ φέρνει χειμωνιάτικα παπούτσια τό καλοκαίρι, τό χειμῶνα καλοκαιριανά πέδιλα...

— Θά σᾶς φορέσω παπούτσια μέ φτερά, θέλετε δέ θέλετε θά σᾶς ταξιδέσω χωρίς ναῦλα, λέει ὁ Γέρος, θά πῶ ἕνα βαπορίσιο, χάριν καί τοῦ φίλου ἐδῶ, ἔδειξε τόν Κουτσό καί τούς εἶπε «Τό βαπόρι πού τρελλάθηκε».

Τρελλάθηκε τό βαπόρι τῆς γραμμῆς
τό ἑλληνικό τό παραφορτωμένο
γύρισε πίσω, ἰσάρισε σινιάλο:

— Ἐλᾶτε βγάλτε τούς ἐπιβάτες καί τίς μπανάνες
ὁ καπετάνιος μας πιά δέν ταξιδεύει
ὅσο χορεύουνε στό οὐζάδικο ἐκεῖνο,
ποῦχουνε τ’ ἀγαλματάκι πάνω στό πιάνο
καί πρασινάδες γύρω - γύρω τούς καθρέφτες
οἱ δύο Σαμλίδισες ἀδελφές.

Χαρές καί γέλοια λοιπόν στίς ἀποβάθρες
χαμάληδες καί πουλητάδες περιμένουνε
μέ τά πανέρια σηκωμένα

ὡς κι οἱ τελωνοφύλακες ἀλαλάζουνε

γιά τό παράξενο περιστατικό

ὅλοι θ’ ἀκολουθήσουνε συνοδεία

μπρός - μπρός ἕνα περίψηλος τυφλός

προφήτης ζητιάνος τῆς Νουβίας.

‘Ο καπετάνιος συζητᾷ μέ τόν ἀσυρματιστή:

— Τ’ εἶναι κι ὁ πράχτορας πού μᾶς ὀρίζει;

Τρεῖς πῆχες χῶμα τοῦ πέφτουνε κι αὐτουνοῦ

καί τοῦ ἰδιοχτήτη μας τοῦ Χιώτη...

Ἄν τούς ρωτῆστε κι αὐτοί δέν ξέρουνε

ἀπό τίς δύο ἀδερφές, ἡ μικρή κι ἀφράτη

πού τῆς χαρίζει κάποιος πασᾶς

ὅποτε τοῦ χορέψει κι ἕνα παλάτι,

γιά ή κοκκαλιάρα ή μεγάλη είναι πιό λάγνη;
'Εγώ θέλω μόνο νά μάθω,
δέ θέλω ν' αποχτήσω, ἄς μάθω.
"Υστερα πάλι θά σαρπάρομε.

'Ο νέος ὅμως μέ λυπημένο ἀχείλι
θυμᾶται τά νησιά...
Θᾶχανε πιάσει τώρα Μῆλο... ἄκαρπα, ὅλα, ὅμοια
μέ τήν ἀλάθευτη σειρά τους
μικρά, λίγο ἔλειψε νά τάχει σκεπασμένα
τῆς θάλασσας ή μουρμουριστή
καί μονοκόμματη κοντυλιά
ὅμως κι ἀθάνατα γλυτωμένα
πατήματα μέ τό κουμπάσο μετρημένα
τώρα κερώνει, κοιτάζει τίς ρεμέτζες.
δέσανε πάλι, πάλι ἐδῶ στήν 'Αφρική.

Καί κάτω στά μηχανοστάσια
γελοῦνε οἱ μουντζούρηδες: «Τί μᾶς μέλει;»
'Εμεῖς, ὅπου μουτζούρα καί πατρίδα - ὅμως ὁ πρῶτος
ἔπρεπε νά δώσει, ὄχι νά κόψει δρόμο τοῦ παποριοῦ
νά πατᾶ σέ δύο, καί τρία κύματα
ὄχι νά βουτᾶ καί νά μή βγαίνει ἀπ' τό λάκκο...».

λοιπόν κανεῖς δέν ξεμπαρκάρει
δέν κατεβάσανε οὔτε τή σκάλα
τοῦ τρελλοῦ βαποριοῦ.

...σᾶς ἄρεσε

'Ο Κουτσός πετάχτηκε εἶπε πῶς ξέρει τίς δύο Σαμλίδισες,
χορεύανε στό οὐζάδικο ἐνοῦς Σμυρνιοῦ στήν 'Αλεξάντρεια, ὅλα τούς
φανήκανε ἀληθινά, λοιπόν τούς εἶπε κι ἄλλο βαπορίσιο, τοῦ
«Πνιγμένου λοστρόμου».

Σά νά κόπηκε τ' ἄρμπουρο, ἔγυρε
μονόπαντα τό ξεφόρτωτο βαπόρι.
Λοξά πηδᾶτε πρίν σκάσει, τό κῦμα τοῦτο μᾶς κυνηγᾶ
ὁ ἀγέρας ἔκοψε, ή θάλασσα φουσκώνει
ὁ τιμονιέρης δεμένος στό τιμόνι φωνάζει:
Κουμπάρε μου ποῦ εἶσαι;
πῆρε δύο βάρκες, πῆρε καί σένα, τό ἴδιο κῦμα;
λοστρόμε ἀδικοπνιγμένε.

— Μέρα Παρασκευή σοφράνο απ' τίς 'Αζόρες
είδα τοῦ πάτου τά κατακάθια
ὅπως τραβηχτήκανε πήρανε φόρα τά νερά
κι' απ' τή φόρα ἔγειρε δίπλα ἡ πλάση
πλαγιαστά τώρα μείνανε τά κατάγιαλα
ξεπλένεται τό χῶμα ὅπου φύτευα
σπόρους διαλεχτούς απ' τά ταξίδια μου.
Μέ τραβοῦνε γυναίκια κλάματα σά ρέματα
ὅπου καί δίχως ν' ἀνασαίνω καλοτυχίζω
τῶν ἄκλαφτων τό ξένοιαστο πλέξιμο,
μέ κλαῖνε τρεῖς κόρες καί γυναίκα χῶρια οἱ γειτόνισσες.
Καί τότες πιά θά σταθῶ ὅποτε θά δῶ
μόνο ἄγριους ἄχινούς
δέν αφίνουνε κανέναν αὐγωμένον ξανθό
τώρα Σαρακοστή νηστεύουνε - τότες κι ἐγώ
θά ξετρυπῶνω τό κεφάλι μέ τίς καλωσύνες
μεγάλος κάβουρας σά γιαπωνέζικος
φρύδια, μουστάκια σωστά γραμμένα μά ζαρωμένα
μιάν ἀπαλάμη κάβουρας, θακούω
τοῦ συνοικισμοῦ μας τά φωνόγραφα...

— Ζωή κι ἡ δική μας τῶν ναυτικῶν... εἶπε ὁ Κουτσός.

Μιά φορά ρωτήσανε τό Γέρο, πότε ἀνεκατόθηκε στό κίνημα.

— Εἶχαμε ἀκουστά γιά «ἐπανάσταση», «ἀδελφωσύνη τῶν λαῶν»,
τ' ἀκούγαμε ὅπως ἀκοῦς τά βαπόρια πού σφυρίζουνε δέν εἶσαι ὅμως
γιά ταξίδι. Πρώτη φορά εἶδα συναγμένες ἐργάτισσες, κάνανε ἀπεργία
μπρός στό καπνομάγαζο. Γιά τόν ξεμαλλιασμό τους στενοχωρέθηκα.
"Υστερα βλέπω σέ παράθυρο ψηλό δυό ἀτσαλάκωτους, στραβογελοῦ-
νε - τότες σβουρίζανε πέτρες, σπάσανε τζάμια, πέσανε οἱ χωροφύλα-
κες χτυποῦνε κοντακιές, κλωτσιές, σέρνουνε χάμω γυναικεῖα κορμιά,
ἕνας ἡλικιωμένος καπνεργάτης στριγγλίζει: «μή τίς ἀδερφές σας»
κλωτσῶ κι ἐγώ, μέ γονατίζουνε, τούς μένει τό ποκάμισό μου στά
χέρια. Αὔριο οἱ ἐφημερίδες τά γράφουνε ἀνάποδα «ἐπέτέθησαν
ταραχοποιά στοιχεῖα». Τότες εἶπα: τόσα ὅπλα, τόσα ψέμματα πῶς
παλεύονται; "Ενας φοιτητής πού παραθέριζε μᾶς εἶπε πολλά, ὅποιος
θέλει νά μάθει μαθαίνει...

"Επειτα ξεπέσαμε. "Ο πατέρας μου εἶχε ταβέρνα, ὅλοι τόν κλέβα-
νε. "Ενα ψαράκι ζαλισμένο μπορεῖ καί νά γλυτώσει ἄν πέσει καταμε-
σίς σέ σκυλόψαρα, ὁ καλόκαρδος μέσα στήν Κοινωνία τούτη δέ

γλυτώνει, λοιπόν ξεπέσαμε. Παράτησα τά γράμματα. "Ημouνα ὄμως πιά ιδεασμένος, τά φέρνω κοντά ὄλα καθαρά.

— "Οσα λές ἐσύ δέ μοιάζουνε μ' αὐτά πού γράφουνε τά βιβλία.

— "Ο δρόμος κλωθογυρίζει, παλεύομε, παθαίνομε τά σαρκώνομε, τά πᾶμε καί μᾶς πᾶνε, καταλάβατε;

— "Ας ποῦμε πώς καταλάβαμε... λέει ὁ Χτίστης, τί δουλειά ἔκανες;

— "Ἐκανα πολλές δουλειές, μέ τραπεζώνανε κιόλας χάρι στά ποιήματα, ἐξάλλου δέ σ' ἀφίνουνε οἱ διῶχτες νά ξενοιάσεις, μέ στείλανε πρώτη ἐξορία γιά ἓνα ποίημα πού εἶπαμε στήν ταβέρνα μας.

Τώρα ἀκούμπησε ὁ Γέρος τό κούτελο στήν ἀπαλάμη του ἀνάστροφα, τό συνήθιζε ἅμα ἔτρεχε ὁ νοῦς του:

Βλέπω τήν Πολιτεία τους στημένη ἀνάποδα.

Πῶς φαίνεται τ' ἀνάποδο;

"Αναλόγως τί χρειάζεται καί δέ γίνεται, ἀναλόγως τί δέ χρειάζεται καί γίνεται γνωρίζεται τ' ἀνάποδο.

"Ἔργα καί νόμοι τῆς Πολιτείας μά κι οἱ ἀρετές καί τά γράμματα κι ἡ σοφία της στηρίζουνε αὐτούς πού ἔχουνε καί σ' αὐτούς στηρίζονται.

"Ὡς ἐκεῖ πού συμφέρει τοῦ ἐφοπλιστῆ ταξιδεύουνε τά βαπόρια.

"Ὅσο συμφέρει στό φιλόανθρωπο θά βρεῖ ἔλεος ὁ ἄνθρωπος βλέπομε, ἡ ψυχή μου βάρυνε.

Σηκώνεται ὁ Γέρος καί βηματίζει σά νά μετῶ τό πεζούλι, πιάνει ἐκεῖνα τά μισοτραγουδισμένα λόγια πού τά λέει «πατήματα» καί πᾶνε μέ τά βήματα:

Κι οἱ νόμοι τῆς Πολιτείας γράφουνε τούς πολίτες ἴσους, αὐτοί πού ἄνισα τρῶνε καί δουλεύουνε, ἄνισα ξεκουράζονται ἄρα ὁ ἴσιος νόμος ὅπως τά ἴσια παπούτσια σ' ἄνισα ποδάρια κάνουνε κουτσό βάδισμα.

Ξανακάθισε ὁ Γέρος:

Μιάν ἐπιστήμη μόνο λογαριάζει σωστά τήν ἀξία τῆς δουλειᾶς τοῦ ἀνθρώπου, αὐτή σπουδάζομε καί μεῖς καί τήν πληρώνομε.

ἀφουγκραστῆτε παντοῦ βουίζει, ἅμα νυχτώσει

ἀκούγεται τό κόκκινο μελίτσι,

καινούργιο δίκιο τρυγᾶ -

Φύγανε ἡ συντροφιά κι ἐκεῖνος ἀκόμα ἔλεγε.

"Ἐνα μεσημέρι, φάνηκε ἀνοιχτά ἓνας ψιλός καπνός.